

ATMIŅU STĀSTĪJUMA ĪPATNĪBAS ANITAS LIEPAS DARBOS

Sandra Meškova

sandra.meskova@gmail.com

Atslēgas vārdi: Anita Liepa, dokumentālā proza, atmiņu stāstījums, dienasgrāmata, fotogrāfija

Rakstā aplūkotas atmiņu stāstījuma īpatnības latviešu rakstnieces Anitas Liepas (dz. 1928) dokumentālajā romānā “Ekshumācija” (1990), atmiņu romānā “Kumeļa gadi” (1993), kā arī romānā “Saulesmāsa” (1994), analizējot ģimenes locekļu atmiņu pieraksta, dienasgrāmatas ierakstu un fotogrāfiju izmantojumu atmiņu stāstījuma veidojumā. A. Liepas daiļrade traktēta dzīves rakstības (life writing) teorētiski metodoloģiskajā ietvarā, kas izceļ dzīvesstāstu kā centrālo dzīves rakstību definējošo elementu. A. Liepas daiļradē dzīvesstāsts ir gan dokumentālo, gan vairāku beletristikas darbu centrālais tematiskais motīvs, konceptuālais un vēstījuma uzbūves princips. Atveidojot varoņu dzīvesstāstus savos darbos, rakstniece tiecas paust cilvēka pieredzes empīriskos, emocionālos, morālos, garīgos aspektus vienotā jēgpilnā veselumā, kura pamatā ir atmiņu stāstījums.

Anita Liepa (dz. 1928) ir mūsdienu latviešu prozaiķe un lugu autore, kuras radošā darbība cieši saistās ar atmodas un pēcpadomju laiku Latvijā 20. gs. nogalē un 21. gs. sākumā. A. Liepas dzīves un darba gaitas saistās ar Daugavpili, kur viņa dedzīgi iesaistījās atmodas norisēs un kultūrvides veidošanā. Viņas pirmais nozīmīgais grāmatas izdevums — dokumentālais romāns “Ekshumācija” (1990) — izraisīja plašu sabiedrisku rezonansi, pateicoties tam, ka tas bija viens no pirmajiem darbiem, kur dokumentētas padomju režīma represijas pret Latvijas armijas virsniekiem Litenē 1941. g. jūnijā. Otrā pasaules kara notikumi tajā atveidoti bez padomju ideoloģijas korekcijām un pieteiktas iepriekš aizliegtās tēmas — padomju okupācijas režīma īstenotās deportācijas, Latvijas armijas virsnieku nogalināšana Litenē, izsūtīto un nometināto dzīve Krievijā, represīvo iestāžu darbība Padomju Latvijā. Tajā pašā

laikā tas ir plašs stāstījums par Sondoru ģimeni divdesmitā gadsimta ritumā, tēlojot mātes vecāku Emīlijas un Jāzepa Sondoru dzīvi gadsimta sākuma Rīgā, tālāk sekojot vecāku paaudzes — mātes Ernās un mātesbrāļu Aleksandra un Anatolija dzīves gaitām, visbeidzot romāna trešajā daļā ievijot savas dzīves metus. Dokumentālajam romānam “Ekshumācija” sekoja vairāki citi dokumentāli un autobiogrāfiski darbi — atmiņu romāns “Kumeļa gadi” (1993), “Vēstules no vērmeļu zemes” (2000), dokumentālais romāns “Noklusētās lappuses” (2004), “Dāvana jeb Flensburgas noskaņas” (2013) un “Atbrīvošanās. Atmodas likloči Daugavpilī” (2013). Tie veido būtisku kopu, kas caurauž rakstnieces daiļradi un ir visai daudzveidīga žanru ziņā: trim darbiem autore definējusi žanru (divi dokumentālie romāni, atmiņu romāns), diviem darbiem žanrs tiešāk vai netiešāk nojausams nosaukumā (vēstules, noskaņas), jaunākā

darba nosaukumā ietvertās norādes uz laiku (atmoda) un vietu (Daugavpils) ļauj noprast, ka tie ir memuāri, kur autore apkopojusi dokumentālas liecības, laikrakstos un plašsaziņas līdzekļos pieejamo informāciju, precīzi atveidojot atmodas un pārejas laika notikumus Daugavpilī un Latvijā. Otru A. Liepas daiļrades daļu veido beletristika — stāsti un romāni, kā arī lugas un tēlojumi: “Krusta dancis: stāsti un humoreskas” (1982), “Kā nīdres būsī. Vecjuru saimniece: stāsti” (1990), “Lietuvēnu laiks” (1993), “Saulesmāsa” (1994), “Vējgāze” (1996), “Magoņu pļavā” (1998), “Dženifera” (1999), “Gaisa pils. Virši zili” (2001), “Ēnu izrāde” (2004), “Lugas” (2005), “Ziemeļvējš” (2007), “Austrumu motīvs: ceļojuma apraksts, stāsti” (2008), “Pa gājputnu ceļu” (2010). Arī šajā kopā ir darbi, kas visai cieši saistīti ar autores dzīves notikumiem, viņas ģimenes locekļu dzīvi un pieredzi, taču tas nav skaidri norādīts, drīzāk otrādi — rakstniece šķiet slēpjam šo darbu saistību ar savu dzīvi, gan izmantojot žanra apzīmējumus — romāns, stāsts, gan ar poētikas līdzekļu starpniecību — personāžu, sižeta, laiktelpas veidojumā (slēpjot prototipus aiz izdomātiem vārdiem, pievienojot iztēles radītas detaļas, neveidojot konkrētu laiktelpu utt.). Saikne ar rakstnieces dzīvi daudzos no šiem darbiem izpaužas paratekstā, visbiežāk pēcvārdā un epitekstā¹, jo īpaši intervijās. Difūzā robeža starp dokumentālajiem un daiļliteratūras darbiem pievērš uzmanību daudzām interesantām niansēm rakstnieces poētiskajā rokrakstā. Gan dokumentālo, gan vairāku beletristikas darbu centrālais tematiskais motīvs, konceptuālais un vēstījuma uzbūves princips ir dzīvesstāsts. Atveidojot varoņu dzīvesstāstus savos darbos, rakstniece tiecas paust cilvēka pieredzes empīriskos, emocionālos, morālos, garīgos aspektus vienotā jēgpilnā veselumā, kura pamatā ir atmiņu stāstījums.

A. Liepas daiļrade piesaistījusi kritiķu un literārzinātnieku uzmanību galvenokārt vēstures un autobiogrāfijas kontekstā.² Tas izvir-

zīja priekšplānā viņas dokumentālos darbus, atstājot ēnā beletristikas kopu. Tomēr rakstnieces daiļradei raksturīgais sinkrētiskais skatījums uz dzīves un dzīvesstāsta atveidi viņas darbos rosina meklēt ietilpīgu teorētisku metodoloģisku matricu šo darbu aplūkojumam. Šādu sinkrētisku pieeju sniedz pēdējos gadu desmitos visai plaši lietotā pieeja dažādu žanru tekstiem, ko apzīmē termins dzīves rakstība (*life writing*). Dzīves rakstība ir vispārīgs termins, kas iekļauj dažādu veidu autologus tekstus: dienasgrāmatu, ierakstus piezīmju grāmatiņā, vēstules, ceļojumu aprakstus, epistolārus stāstījumus, auto/biogrāfiju.³ Divdesmitā gadsimta nogalē dzīves rakstība tika traktēta kā redzējums, kas ietver dažādu veidu tekstus, arī daiļliteratūras, kuri satur dzīves stāstus, kas paredz gan noteiktas patības formas vēstījumā, gan ar dzīves gaitu saistītu tematiku un sakņojas autora dzīves pieredzē. Dzīves rakstība nav homogēns žanrs, bet žanru spektrs vai pat kritiska prakse. To uzskata par literāru stratēģiju, kas šķērso žanru robežas, tādēļ nav iespējams definēt tai raksturīgu poētiku.⁴ Kā centrālais dzīves rakstību definējošais elements minēts dzīvesstāsts, ar dzīves gaitu saistīta tematika, valodas referencialitāte un patības autentiskums.⁵

Atmiņu stāstījuma veidojums A. Liepas darbos ir visai daudzveidīgs. Šajā rakstā aplūkosim piemērus no dokumentālā romāna “Ekshumācija”, atmiņu romāna “Kumeļa gadi”, romāna “Saulesmāsa”, kas saistās ar tādiem atmiņu stāstījuma veidojuma paņēmieniem kā ģimenes locekļu atmiņu pieraksts, dienasgrāmatas ierakstu un fotogrāfiju izmantojums.

Ģimenes locekļu atmiņu stāstījuma pieraksti

Atmiņās balstītais dzīvesstāsts kā A. Liepas darbu tematisks, konceptuāls un kompozicionāls modelis savij pašas rakstnieces dzīvesstāstu ar citu ģimenes locekļu dzīvi un ģimenes vēsturi, kura izgaismo raksturīgas

latviešu nācījas pastāvēšanas iezīmes, problēmas, dilemmas, drāmas, traģēdijas 20. gs. vēstures norišu kontekstā. Tas nosaka ģimenes locekļu atmiņu nozīmīgumu A. Liepas darbos.

Interesants piemērs šajā ziņā ir dokumentālais romāns “Ekshumācija”, kurš izauga no mātes atmiņām par viņas ģimeni un bērnību, kurās viņa dalījās ar meitu svešumā, Flensburgā, tālu no dzimtenes, grūtajā kara laika periodā, kur viņas bija nokļuvušas evakuācijas ceļā un strādāja lazaretē. Intervijā A. Liepa stāsta:

“Man bija sešpadsmit gadu, tolaik strādāju lazaretē. Māte saslima ar furunkulozi, ilgu laiku gulēja barakā, es vakarā, no darba pārņakusi, vāriju kāļus. Tie vārās ilgi, un tikmēr ar māti sarunājāmies. Viņa stāstīja par savu bērnību, dzīvi Rīgā un Pēterpilī, par brāļiem. Sākumā tikai klausījos, taču, kad nākamajās sarunās pārjautāju, ko viņa jau bija stāstījusi, māte nepacietīgi teica: “Ja nevari atcerēties — ņem un pieraksti.” Sāku pierakstīt, un beigu beigās iznāca apmēram 150 lappuses biezs manuskripts. Nosaucu to “Tālais ceļš”. Nebiju domājusi to publicēt. Tas bija sarakstīts uz vienīgā pieejamā papīra — pasta lapīņām, uz kurām karavīri no lazaretēs sūtīja ziņas tuviniekiem. Pati to iesēju, ielīmēju fotogrāfijas — mātes brāļa Anatolija Sondora foto Voljskā, iznākot no cietuma, mātes vecākās māsas un otrā brāļa Aleksandra fotogrāfiju Pēterpilī.”⁶

Romāna tapšanas vēsture ir visai ilga un sarežģīta, taču būtiski, ka tā pirmsākums ir mātes stāstītais, viņas pieredze, izjūtas, pārdzīvojumi. Iegremdēšanās cita, turklāt sev nozīmīga cita, tuvākā cilvēka — jo īpaši tābrīža dzīves situācijā, kad svešumā, bīstamos apstākļos māte ir blakus, — pārdzīvojumu pasaulē, kas ir distancēta laikā, lielākoties pozitīvi tonēta, kādas mēdz būt sedimentētas bērnības atmiņas, neraugoties uz grūtībām un dramatiskiem vēstures pavērsieniem vadīto mātes ģimenes dzīves gaitu, sniedz psiholoģisku patvērumu, zināmu drošības sa-

jūtu. Tādējādi teksta pirmā versija kā mātes stāstītā par viņas bērnību un ģimeni pieraksts izveido ģimenes stāsta ietvaru, kam nav tikai tematiska un sižetu veidojoša nozīme, bet arī psiholoģiska funkcija: tas spēcina rakstītājas, vēl pusaudzes, patības apziņu, kāpinot viņas piederības sajūtu komunikācijā ar māti un emocionālajā saiknē ar ģimenes locekļiem, nostiprinot ģimenes stāstu kā viņas pašas izcelsmes un piederības pamatu. A. Liepa norāda, ka sākotnēji nav domājusi darbu publicēt, taču to iesējusi, ielīmējusi fotogrāfijas un vēlējusies saglabāt. Tālāk intervijā viņa stāsta, ka manuskripts pārvests uz Latviju, bet pēc viņas apcietināšanas 1953. g. paslēpts ārpus mājas un pēc notiesāšanas māte to sadedzinājusi. Rūpīgais noformēšanas process un pārvešana uz Latviju liecina par darba lielo nozīmīgumu pašas autore un viņas mātes skatījumā (ņemot vērā ceļa grūtības un politisko situāciju, māte būtu varējusi iebilst pret 150 lappušu biežā manuskripta pārvešanu). Tādējādi sākotnējā versijā darbs nav bijis iecerēts kā memoāri, tai vai citai lasītāju auditorijai domāts teksts, bet, kā jau iepriekš minēts, mātes atmiņu pieraksts kā ģimenes locekļu gaitu dokumentējums, kas nododams nākamajām paaudzēm.

Dokumentālā romāna “Ekshumācija” tapšanas vēsturi rakstniece apkopojusi uz izdevuma aizmugurējā vāka: “Romāna pirmo, agrā jaunībā uzrakstīto variantu tuvinieki sadedzināja. Otrā varianta dēļ tiku notiesāta. Trešo variantu, kas tapa pārsūtīšanas cietumā, kratītāji atņēma. Ceturto sagrauja peles. Pie lasītāja nonāk piektais variants, kam materiāli vākti četrdesmit piecus gadus.”⁷ Sadedzinātais “Tālā ceļa” manuskripts vēlāk rekonstruēts darba pirmajās divās daļās, ko noslēdz stāstījums par 1941. g. notikumiem, Litenes virsnieku deportāciju, iezīmējot Anatolija Sondora un viņa biedru gaitas nometnēs līdz aktēšanai 1943. g. vasarā pa Jeņisejas upi, kuras laikā no virsniekiem saņemta pēdējā ziņa. Romāna trešās daļas pamatā ir nākamie uz aizmugurējā vāka

minētie varianti: 1953. g. Noriļskā rakstītā Namedas [Anitas Liepas] dienasgrāmata, kur viņa apraksta ieslodzīto streiku Noriļskā, pieraksta iztaujāto nometināto liecības, meklējot krusttēva un citu virsnieku pēdas un kuras dēļ viņai tiek izvirzīta apsūdzība par pretpadomju propagandu; pēc dienasgrāmatas atņemšanas rekonstruētie pieraksti pārsūtīšanas cietumā, kurus atņēma kratītāji; pieraksti, kurus izdevās iznest no cietuma, bet kurus daļēji sabojāja peles (saglabājās Noriļskā iegūto liecību rekonstruētie pieraksti, kurus autore ielika metāla kārbā un stikla burkā ieraka zemē). Pie pēdējā variantā A. Liepa darbu atsāka astoņdesmito gadu otrajā pusē, pierakstus drošības labad turpinot slēpt; pēc grāmatas izdošanas tie tika nodoti Latvijas Nacionālajā vēstures muzejā. Trešā daļa sākas ar vēstījumu par Namedas ceļojumu uz Noriļsku 1953. g. un tur pieredzētā tēlojumu, turpinās ar Namedas apcietinājumu, notiesāšanu un izsūtījumu. Dzīve pēc amnestijas un atgriešanās Latvijā ieskicēta fragmentēti un īsi, noslēdzot romānu ar Namedas ceļojuma uz Zajarsku 1988. g. aprakstu un aptuvenās Sondora apbedīšanas vietas atrašanu. Pēc vārda vietā, grāmatai jau atrodoties ražošanā, pievienoti divi arhīvu materiāli par Anatolija un Aleksandra nāves apstākļiem: Anatolijs miris invalīdu slimnīcā 1944. g. pusgadu pēc pēdējām ziņām par aktēto virsnieku grupu, bet Aleksandram izpildīts nāves spriedums 1938. gadā.⁸ Tādējādi arī darba autobiogrāfiskā daļa ir pakārtota ģimenes stāstam, uzmanības centrā izvirzot autobiogrāfiskās varones īstenoto patiesības noskaidrošanu par padomju režīma upuru likteni, viņu piemiņas reabilitēšanu un saglabāšanu.

Atmiņu romāns "Kumeļa gadi" risina rakstnieces bērnības un pusaudzes gadu atmiņas, sākot ar visai agrīnām, laikā nekonkretizētām bērnības atmiņu ainām, beidzot ar došanos uz Vācijas Otrā pasaules kara beigās, kad nacistu armija atkāpjoties evakuēja uzņēmumus līdz ar iekārtām, aprīkojumu, dokumentāciju un darbiniekiem, un tas skāra arī

mātes darba vietu. Anitai tolaik ir sešpadsmit gadu, viņas dzīvē pāreja uz pieaugušā vecumu sakrīt ar dramatiskajām pārmaiņām, ko izraisa briesmu pilnā un grūtā dzīve svešumā, kas īsumā rezumēta romāna noslēgumā, bet sīkāk tēlota citos A. Liepas darbos. Romāna pirmajā nodaļā "Piesaulītē" tēlotas agrīnākās bērnības atmiņas saistībā ar vecmāmiņu — mātesmāti Emīliju: kopīgas pastaigas, sarunas, viesošānās pie pazīstamas skolotājas lauku skolā, ikdienišķi notikumi. Vairums izraudzīto ainu tēlo gan konkrētus notikumus, gan arī pārstāv daudzus līdzīgus, kas atkārtējušies vairākkārt, īpaši tādus, kas raksturo ikdienas rutīnu ģimenē. Piemēram, pirmā aina, kurā tēlota vecsmātes pastaiga ar Nitu uz Daugavmalu pavasarī, kad krusttēvs atklāj peldēšanās sezonu, ir divdaļīga. Pirmā ainas daļa — ceļš pa aleju līdz Daugavai, sarunājoties par puķēm, krusttēva ierašanās un pelde — satur vairāku līdzīgu pastaigu apkopojumu un manāms darbības un vēstījuma laika nošķirums: darbības apraksta ietvaros sniegts alejas, dambja un upes krasta apraksts, vecmāmiņas portrets, norādīts uz krusttēva vecumu ("Mans krusttēvs, mātes jaunākais brālis, jau pusmūža gados"⁹), kas reproducē nevis tābrīža vēl pavisam mazās meitenes, bet pieaugušās vēstītājas uztveri un zināšanas. Savukārt ainas turpinājumā tēlotā sadursme ar kādu sievieti, kura nes ziedu klēpi un atsakās iedot vienu puķīti meitenei, radot aizvainojuma un vilšanās sajūtu, ir vienīgais tāda veida notikums, kurš atmiņā palicis spēcīgā emocionālā pārdzīvojuma dēļ. Pastaiga uz Daugavmalu ir visai bieži atkārtoties notikums, kas rekonstruēts atmiņā, iespējams, arī caur mātes vai krusttēva stāstīto, kā meitene ar vecmāmiņu mēdza noskatīties krusttēva peldēs, kā toreiz izskatījies upes krasts u.tml. Šāds atmiņu reproducēšanas un rekonstruēšanas duālisms vērojams viscaur tekstā. Savdabīga kombinācija izpaužas pirmās nodaļas otrajā ainā, kura tēlo ikdienas rīta cēlienu. Aina sākas ar, iespējams, konkrētu atmiņu, kad Nita pamodusies dzird

vecmāmiņu dziedam (citēti dziesmas vārdi), kam seko daudzu līdzīgu rīta rituālu ar mazgāšanos un brokastošanu apkopojums, uz ko norāda daudzskaitļa forma: “Pie mazgājamās bļodas mums rītos izceļas ķīviņš.”¹⁰ Pieminēti arī atšķirīgie svētdienu rīti, kad vecmāmiņa pošas uz baznīcu, un rīti, kad abas aplūko vecmāmiņas tēva, mātes un vīra fotogrāfijas, sniedzot īsu informāciju par vecāku nodarbošanos un Jāzepa piedzīvojumiem turku karā un nāvi bēgļu gaitās, kas ir vecmāmiņas stāstītā reproducējums. Arī rekonstruētās atmiņas par kopā ar vecmāmiņu pavadītām dienām, rīta pastaigām uz Daugavmalu un mātes sagaidīšanu pievakarē nākam no darba, iespējams, satur atsauci uz mātes vēlāk stāstīto meitai par viņas bērnību un vecmāmiņu.

Otrā nodaļa “Svešās sejas” kontrastē ar pirmo gan konceptuāli — krietni paplašinot vēstītājas pieredzi, kad viņa iepazīst mājās ienākošās tik atšķirīgās audzinātājas un mājkalpotājas, gan arī noskaņas ziņā, lirisko toni nomainot ar ironisku, brīžiem sarkastisku. Ar sarkasmu tēlota Nitas pirmā audzinātāja Natālija Aleksejevna, kura tīko apprecēties ar krusttēvu un aicina mājās čigānieti, lai zilētu nākotni, čigānu meitene Paula, kura drīz vien nozūd ar mātes kleitu un korpēm. Ar humoru tēlotas vecticībnieces Maņas pūles izdot meitu pie vīra, taču cerētā puiša vietā meitu pēc vecticībnieku tradīcijām nozog kāds skops lauku vecis. Tragisku kontrastu veido jaunās šuvējas Ļoļas nāve no diloņa. Manipulācijas ar vēstījuma toni norāda uz rekonstruēto atmiņu pārsvaru: sarkasms un humors pauž nevis mazās meitenes, bet pieaugušās vēstītājas attieksmi pret notikumiem un cilvēkiem, tādējādi paverot izteiktu distanci starp darbības un vēstījuma laiku, kas atklāj pieaugušās vēstītājas zināmās vērtībās balstītu attieksmi. Iespējams, ka tā pārmantota no pieaugušo ģimenes locekļu — mātes un krusttēva — attieksmes pret notikumiem, ko meitene pārņem, klausoties viņu stāstus par tiem.

Romāna nākamajās nodaļās tēlotas mirušā tēva iegādātajās lauku mājās Vecsventes

Kaudzišos pavadītās vasaras kopā ar tēvamāti un tēvamāsu, kuru stāstītais rekonstruēts vairākos tematiskos ciklos. Romāna trešajā nodaļā “Vecsventes vasara” vecmāmiņa stāsta par savu tēvu, prūsi no Karalaučiem, par savu jaunību pie baronietes, šujot kleitas, mājas ceļšanu Kaudzišos, ko viņa paveica divatā ar vīru. Nodaļā “Brīnumputna vizma”, kur tēlota vēl kāda Kaudzišos pavadītā vasara, turpinās tēva ģimenes stāsts par Nitas tēvatēvu, kurš rakstīja dzeju, un viņa māti Dārti, kas bija liela dziedātāja un dziesmu zinātāja. Tēva ģimenes vēsturi papildina arī tēvamāsas Martas stāsti par piedzīvoto tālos ceļojumos, ko autore plašāk izvērs romānā “Saulsmāsa”. Līdzās ģimenes vēsturei iezīmējas Vecsventes vēsture, ko veido stāsts par jaunsaimniecības piešķiršanu tēvam, strēlniekos aizgājušajam studentam, pēc lielā pasaules kara, poļu vecsaimnieku pieminēšana, stāstot par rentnieka Škapara sievašmāti, kuru apraudzīt Nita dodas kopā ar Škapara meitu, atmiņu epizodēs minētie poļu un lietuviešu laukstrādnieki, kuri meklē iespēju pelnīt maizi bagātajā Sēlijas zemē. Izteiktas arī mitoloģizētās vēstures aprises vecmāmiņas stāstā par sēļu upursalu un Svences ezera nosaukuma rašanos, kā arī daudzajos Martas nostāstos par muižas laikiem, nodegušo grāfu pili, spokiem. Salīdzinot ģimenes vēstures risinājumu dokumentālajā romānā “Ekshumācija” un atmiņu romānā “Kumeļa gadi”, jāatzīmē, ka pirmajā tas ir ciešāk saistīts ar politiskajiem notikumiem un valsts vēstures gaitu, ģimenes locekļiem pārstāvēt zināmas sabiedrības grupas un tendences, savukārt bērnības atmiņu vēstījumā romānā “Kumeļa gadi” vairāk iezīmēts mītiskais slānis, kura ietvaros stāsti par vecvecāku un vēl senākām paaudzēm sniedz bagātīgu materiālu indivīda identitātes veidošanai, sevis dziļākai izpratnei un saistībai ar tuvākajiem līdzcilvēkiem un pasauli apkārt. To papildina arī vecmāmiņas un tēvamāsas paustā mutvārdu tradīcija — nostāsti, leģendas, dziesmas.

Dienasgrāmatas ieraksti atmiņu stāstījuma veidojumā

Liela nozīme atmiņu un dokumentālā materiāla iestrādei stāstījumā A. Liepas darbos ir dienasgrāmatai. Rakstniece daudzviet norāda, ka dienasgrāmatu ir rakstījusi no divpadsmit gadu vecuma un saista to ar savas literārās darbības pirmsākumiem.¹¹ Vislielākā loma un daudzveidīgākās funkcijas dienasgrāmatai ir dokumentālajā romānā "Ekshumācija". Romāna dokumentālais kodols ir nodaļa "Pa aizvesto virsnieku pēdām", kuras pamatā ir Namedas dienasgrāmatas pieraksti, kas veikti ceļojumā uz Noriļsku 1953. g., kurā viņa devās cerībā uziet krusttēva pēdas vai iegūt ziņas par viņa likteni, un daļēji rekonstruēti apcietinājuma laikā. Tie satur Namedas vērojumus un sastapto latviešu — virsnieku un citu izsūtīto — stāstīto par Anatoliju Sondoru, noņemtu laiku, dzīvi Ziemeļos. Šo informāciju A. Liepa izmantoja arī Litenes virsnieku noņemtu gaitu tēlojumā no Anatolija Sondora redzpunkta romāna otrajā daļā, nodaļā "Pasaules malā", tādējādi vienā tekstā apvienoti divi reģistri: dienasgrāmatas formā stilizēts (tā kā dienasgrāmatu konfiscēja izmeklēšanas gaitā, tie nav autentiski ieraksti. Kad Namedu aiztur viesnīcas numurā, aprāvums marķēts ar daudzpunkti un norādi tekstā: "Šeit apraujas Namedas piezīmes."¹²) Namedas atmiņu tēlojums, kas reprezentē dokumentālu materiālu, kura versija sniegta iepriekš kā Anatolija Sondora un citu Litenes virsnieku dzīves tēlojums deportācijā. Šāds vēstījuma modelis cieši savieno Namedas personisko dzīves laiku ar viņas krusttēva un caur viņu — ar vēsturisko laiku un akcentē Namedas [A. Liepas] kā nacionālās un kultūras atmiņas veidotājas pozicionējumu, caur kuras varonīgo rīcību atklājas vēstures patiesība. Lai pierakstītu šo vēsturi, Nameda mēro tālo ceļu uz slēgtu pilsētu, atrod veidu, kā tur iekļūt, sastop cilvēkus, kuri ir atmiņas un patiesās vēstures nesēji, iegūst viņu uzticību un risina sarunas; tas prasa drosmi, apņēmību, gudrību, atjautību, neatlaidību, uzticību. Pēc

aresta, pratināšanas laikā, neraugoties uz lakoniski atveidotajām briesmām un grūtībām, ne reizi neieskanas nožēlas vai rezignācijas nots par veltajām pūlēm, līdz galam neizpildīto misiju (Taišetā Nameda nepaspēj sagaidīt atbildi no Zajarskas, uz kurieni bijusi pārcelta invalīdu noņemte, kurā, iespējams, atradies krusttēvs). Vienīgais mājiens uz jaunās sievietes, no kuras dzīves tiesas spriedums nogriezis desmit gadus, izjūtu ambivalenci vērojams Namedas pārsūtīšanas cietumā redzētajā sapnī nodaļā "Ekshumācija", kur kapteinis Sondors, no zemes izkāpis skrandains stāvs, saka: "Tev nevajadzēja braukt mani meklēt."¹³ Tādējādi pieaug varonības tēma, kas padomju režīma apstākļos saistās ar varonību liecināt un aizstāvēt patiesību, pretojoties meliem un amnēzijai par režīma upuru ciešanām.

Namedas [A. Liepas] dienasgrāmata ir rakstveida arhīvs, kas fiksē daudzu bijušo noņemtināto un ieslodzīto atmiņu arhīvu, turklāt, pateicoties romāna poētikas iespējām, tas parādās divreiz: romāna otrajā daļā kā šo atmiņā paturēto notikumu dramatisācija, tēlojot Anatolija Sondora un citu virsnieku dzīvi noņemtnēs, un trešajā daļā kā Namedas uzklauzīto stāstījumu pieraksts un pašas vērojumi. Dažkārt tiek izmantots pārstāsts, lai neatkārtotu iepriekš ainās izvērstus notikumus, tomēr pierādītu to patiesīgumu. Piemēram, stāsts par pirts mokām, kad vēlā vakarā pēc darba pārgurušos un slimos cilvēkus dzen uz pirti, kur dažkārt nav ūdens un ilgi salā jāgaida konvojs, lai tiktu atpakaļ noņemtnē zem jumta, izvērsti dramatisēti otrajā daļā un īsi pieminēti sarunas ar leitnantu Volganski pārstāstā trešajā daļā: "Un atkal jau vairākkārt dzirdētais stāsts par badu, slimībām, par smago darbu puteņos un salā, par ilgajām rīta un vakara pārbaudēm [...] par ieslodzīšanu karcerī un cietumā, par pirti — šo visbriesmīgāko mocību."¹⁴

Tomēr dienasgrāmatai romānā ir arī cita funkcija. Dienasgrāmatas rakstīšana ir darbība, caur kuru varone īsteno individuālās un

kolektīvās atmiņas arhivēšanas un saglabāšanas misiju. Nameda tiek aizturēta, kā no-protams, pēc viesnīcas numura kaimiņienes ziņojuma — divās ainās tēlota viņas interese par Namedas rakstīto; aizturēšana notiek dienasgrāmatas rakstīšanas brīdī — pēdējais ieraksts apraujas pusvārdā. Nameda cenšas dienasgrāmatu paslēpt, taču to nodod milicijas rokās un dienasgrāmata kļūst par pierādījumu apsūdzībai, jo satur detalizētu, no Noriškā sastapto cilvēku stāstītā pierakstītu informāciju par nometņu vēsturi pilsētā, dzīves un darba apstākļiem tajās, katordznieku organizēto streiku, prasībām, bada streiku sieviešu nometnē, streika apspiešanu. Prokurors tiesas procesā norāda: “Visa dienasgrāmata no sākuma līdz beigām viens vienīgs padomju varas apmelojums.”¹⁵ Vairākkārtējie apcietinājumā veiktie Noriškā ierakstu atjaunošanas mēģinājumi reprezentē Namedas/ autore nepakļaušanās nostāju un brīvību rīkoties saskaņā ar savu pārlicību par taisnību un misijas apziņu liecināt patiesību. Autore paraksts rokrakstā uz grāmatas aizmugurējā vāka zem lakoniskā pārskata par grāmatas sarakstīšanas vēsturi ir spēcīgs žests, kurš dialogā ar Imanta Krepica priekšējā vāka noformējumā izmantoto Latvijas Republikas karogu un veltījumu (“Veltīts aizvestajiem Latvijas Republikas virsniekiem, dzīvajiem un mirušajiem”) veido semantiski piesātinātu rāmi, kas akcentē dokumentalitāti un viennozīmīgu vēstures traktējuma intenci. Astoņdesmito gadu nogalē, pirms Latvijas neatkarības atjaunošanas deklarēšanas autore apzinājās iespējamo risku, tādēļ grāmatas izdošana ir viņas apņēmības, drosmes un pilsoniskās attieksmes apliecinājums, ko pasvītro arī šie spēcīgie paratekstuālie akcenti.

Fotogrāfija atmiņu stāstījumā

Fotogrāfijām ir īpaša nozīme A. Liepas dokumentālo un autobiogrāfisko darbu izdevumos, taču fotogrāfijas specifiskā veidā izmantotas arī beletristikas grāmatās. S. Smita un Dž. Votsone norāda, ka foto-

grāfijas nav tikai vizuālas ilustrācijas rakstītam tekstam, bet katra fotogrāfija vēstī savu stāstu un kopā tās veido atsevišķu nozīmes sistēmu, turklāt fotogrāfiju paustie stāsti var apstiprināt, novirzīties vai būt pretrunā ar verbālajā tekstā pausto.¹⁶ Arī A. Liepas darbos pievienoto fotogrāfiju semantika ir visai bagātīga un tematiski un konceptuāli daudznozīmīga. Dokumentālajos darbos fotogrāfijas izmantotas bagātīgi, veidojot kopas, kas ilustrē atveidotos notikumus, personāžus, darbības vidi, akcentē vēstījuma hronoloģiju, bagātina vēstījuma informatīvo saturu, paspīlgtina tematiskos akcentus, veido saikni ar teksta rakstīšanas vēsturisko kontekstu.¹⁷

Fotogrāfijas konceptuālo nozīmi ilustrē atmiņu romānā “Kumeļa gadi” pirms teksta ievietotā fotogrāfija, kas ir vienīgā; tai līdzās vizuālo noformējumu veido pieci autore zīmējumi. Fotoattēlā redzama autore bērnībā ar tēvmāmiņu. Paraksts zem fotogrāfijas min abu vārdus un uzņēmuma veikšanas vietu un laiku: “Uzņēmumā: Nita kopā ar tēvamāti Luīzi Bertu Vecsventes Kaudzišos 1935. gadā.”¹⁸ Zīmīgi, ka autore, kura attēlā redzama kā maza meitene, vārds ir saīsinājums, kādā viņu sauc arī romāna vēstījumā, savukārt vecmāmiņas vārds minēts pilnībā — Luīze Berta, turklāt precizēts, ka tā ir autore tēvamāte. Ņemot vērā arī romānā minēto faktu no autore biogrāfijas, ka viņas tēvs ir miris, tēvamāte ir tā, kas atgādina meitenei par viņas tēvu, un Kaudziši, tēva mājas, kur meitene pavada laiku vasarās, ir viņas “vasaras paradīze”.¹⁹ Dzīve Kaudzišos ir viena no centrālajām romāna darbības un konceptuālajām līnijām un tēvamāte — viens no galvenajiem personāžiem. Tādējādi šī fotogrāfija ieved lasītāju autore bērnības laikā un telpā, kas pieteikta arī romāna nosaukumā — “Kumeļa gadi”. Parakstā minētais gads norāda darbības laiku nodaļā “Vecsventes vasara”, kur minēts arī meitenes vecums: uz kaimiņienes jautājumu, cik viņai gadu, meitene atbild: “Septiņi.”²⁰ Izdevumā norādīts, ka fotogrāfiju uzņēmis Anatolijs Sondors.

Attēlā jaušams zināms mākslinieciskums: tas uzņemts lielas ābeles fonā. Vecmāmiņa un meitene neskatās tieši objektīvā, bet sāņus, vienā virzienā, ābeles kuplo zaru iekļautas. Vecmāmiņas tumšais apģērbs sapludina viņu ar koku, savukārt meitenes baltā kleitiņa un matu lente izceļ viņu uz šī fona. Meitene tur rokās ābolus, kas vedina domāt par ēdenisko tēmu, nevainīguma un pieredzes izpausmēm turpmāk sniegtajā bērnības atmiņu stāstā. Tādējādi fotogrāfija paver arī romāna konceptuālo telpu, pilnvērtīgi funkcionējot kā durvis uz romāna māksliniecisko pasauli. Vecmāmiņas saistība ar ābeli uzsvēta arī romāna teksta noslēgumā, ainā, kur viņa mazmeitas pavadībā pēdējo reizi apskata savu dārzu un priecājas, ka izsalušās ābeles ir atdzīvojušās. Šai ainai seko pārstāsts prolepses veidā, vēstot par vecmāmiņas nāvi un mežābeli, kas izaug uz viņas kapa: “Bet vēlāk, kad viņu sen jau segs Aglonas māls, uz kapa izaugs mežābele ar sīkstiem, dzelkšņainiem zariem. Tā strauji stiepsies pretim debesīm, uzziedēs savādiem tumšsārtiem ziediem, un rudenos no tās birs zemē nevis sūri mežābeles āboltēni, bet lieli, dzidri balti un saldi. Mana vecmāmiņa pārtaps par ābeli.”²¹

Kā atzīmē S. Smita un Dž. Votsone, fotogrāfijas var nebūt iekļautas darbā, taču minētas vēstījumā.²² Interessants piemērs tam rodams A. Liepas romānā “Saulsmāsa”, kas tēlo rakstnieces tēvamāsas Martas dzīves gaitas beletrizētā formā. Romāna vēstījums sākas ar to, ka, saņēmusi telegrammu ar ziņu par Martas nāvi, vēstītāja atšķir fotogrāfiju albumu un aplūko Martas uzņēmumus Karēlijā pēdējā tikšanās reizē. Uzmaniību sākumā pieasaista nolaistā dzīves vide: “Lūk, Marta ārpusē pie savas istabiņas loga. Aiz zema zedeņu žoga baltas dārza pīpenes un... milzīgas nātres.”²³ Seko Martas portrets: “Martai taisni, balti, ar baltu ķemmi saturēti mati, nodurtas acis, ap bezzobaino muti tāds kā vainīgs, bet varbūt kaunīgs smaids.” Tāds pats mulsums vērojams arī citā bildē, tādēļ to var uztvert kā Martas iekšējā stāvokļa izpausmi, kas atbilst

grēksūdzes tonim viņas stāstījumā: “Arī otrā uzņēmumā Martas skatiens piezīdies zemei.” Kā pēdējā portreta detaļā izceltas Martas zilās acis un raksturota diena, kad fotogrāfija uzņemta: “Trešā ir miglasbilde ar bālām cilvēka auguma aprisēm. Fotografēšanā esmu amatiere. Ja diena pelēka, tāda kā toreiz, un filmiņai pie tam notecējis lietošanas termiņš... Tik ļoti vājam uzņēmumam albumā nebūtu vietas; tas nav iznīcināts tikai tādēļ, ka tajā redzamas arī acis. [...] neaizmirstuļū krāsā.”²⁴ Vēstījuma noslēgumā atveidotas vēstītājas un Martas pēdējās tikšanās reizes, kad fotogrāfijas uzņemtas. Atkārtojas Martas portretējums, tagad darbības tēlojumā iedarināts: “Maza, sīka, izdilusi vecenīte īsiem, spoži baltiem, ar baltu ķemmi kopā saņemtiem matiem un biezu smalku krunku tiklu pāri visai sejai [...] No agrākā cilvēka vairs tikai zilais skatiens vien.”²⁵ Minēta arī fotografēšana kā vēstītājas darbība: “Mums drīz jāatvaidās, — Marta klusi saka, — man vēl tikai gribētos mazu mirkli kopā ar tevi būt salīnā. Kur lasījām mellenes un kur tu fotografēji. Es tā arī neredzēšu bildes.”²⁶ Martas paredzējums piepildās tādējādi, ka viņas vairs nesatiekas. Romāna sākumā aprakstītās fotogrāfijas sašlēdzas ar tajās uzņemto mirkļu tēlojumu darbībā romāna beigās, veidojot apļa kompozīcijas variāciju, kur fotogrāfija un tās objekts saplūst atmiņu tēlā un reproducējas atmiņu stāstā, kas veido romāna vēstījumu.

Secinājumi

A. Liepas darbu galvenais tematiskais, konceptuālais un kompozicionālais modelis ir atmiņās balstīts dzīvesstāsts. Tas savij pašas rakstnieces dzīvesstāstu ar citu ģimenes locekļu dzīvi un ģimenes vēsturi, kura izgaismo raksturīgas latviešu nācijas pastāvēšanas iezīmes, problēmas, dilemmas, drāmas, traģēdijas 20. gs. vēstures norišu kontekstā. Atmiņu stāstījums A. Liepas darbos ir daudzveidīgs, tas ir atkarīgs no katra darba žanriskās specifikas, kā arī tematiskajām un konceptuālajām dominantēm. Svarīgi atmiņu

stāstījuma veidojuma paņēmieni A. Liepas darbos ir ģimenes locekļu atmiņu, dienasgrāmatas ierakstu un fotogrāfiju izmantojums.

Dokumentālais romāns "Ekshumācija" izaug no mātes atmiņām par viņas ģimeni un bērnību, kurās viņa dalījās ar meitu pēckara evakuācijas periodā Flensburgā. Tās veido ģimenes stāsta ietvaru un kalpo kā rakstnieces patības apziņas pamats emocionālajā saiknē ar ģimenes locekļiem, kas nostiprina ģimenes stāstu kā viņas pašas izcelsmes un piederības pamatu. Atmiņu romānā "Kumēļa gadi" izmantots vecmāmiņu, mātes, krusttēva, tēvamāšas stāstītais bērnības atmiņu rekonstruēšanā un plaša kultūrvēsturiska un mitoloģiska konteksta iezīmēšanā.

Dienasgrāmatai ir liela nozīme atmiņu un dokumentālā materiāla iestrādei A. Liepas darbos, jo īpaši dokumentālajā romānā "Ekshumācija". Dienasgrāmatas ierakstu izmantojums stilizētā veidā romāna vēstījumā kalpo kā autobiogrāfiskās varones Namedas atmiņu pieraksts un pozicionē viņu kā nacionālās un kultūras atmiņas veidotāju, caur kuras varonīgo rīcību atklājas vēstures patiesība. Namedas [A. Liepas] dienasgrāmata ir rakstveida arhīvs, kas fiksē daudzu bijušo noņemto un ieslodzīto autentisku atmiņu arhīvu, kas romāna izdevumā tiek publiskas atmodas laika kulminācijā.

Fotogrāfijas izmantotas A. Liepas dokumentālajos un arī beletristikas darbos, lai ilustrētu atveidotos notikumus, personāžus, darbības vidi, akcentētu vēstījuma hronoloģiju, bagātinātu vēstījuma informatīvo saturu, paspīlgtinātu tematiskos akcentus, veidotu saikni ar teksta rakstīšanas vēsturisko kontekstu.

Atmiņu stāstījuma veidojuma daudzveidība bagātina A. Liepas darbu poētiku un ļauj panākt augstāku dokumentalitātes un patiesīguma pakāpi, kas ir svarīgs rakstnieces radošās pašizpaušmes princips.

Avoti

- 1 Genette G. *Paratexts: Thresholds of Interpretation*. Cambridge, London, New York: Cambridge University Press, 1997.
- 2 Birzniece E. Kara, trimdas un izsūtījuma pieredze autobiogrāfiskajos latviešu rakstnieču darbos 20./21. gs. mijā: laikmeta konteksts, teorijas un prakse. Promocijas darba kopsavilkums filoloģijas doktora grāda iegūšanai literatūrzinātnes nozarē. Rīga: Latvijas Universitāte, 2013; Meškova S. Autobiogrāfiskās rakstības tradīcija Anitas Liepas prozā. *Humanitāro Zinātņu Vēstnesis*. 2008. 13: 39–47; Meškova S. Revisiting Boundaries: Fictionalized and Documentary Memories of the Soviet Occupation in Latvian Women's Writing. In: *Mosaics of Change. The First Decade of Life in the New Eastern Europe*. Gdańsk, Poland, 2000. Pp. 51–61; Meškova S. Paratextual Features of Constructing Autobiographical Modality in Latvian Women's Autobiographical Writing of the 1990s. *Žmogus ir žodis*. 2008. 1: 66–71; Meškova S. Reconstructing History in Latvian Post-Soviet Autobiographical Writing. *Darbai ir Dienos. Deeds and Days*. 2010. 54: 143–156.
- 3 Kadar M. (ed.) *Essays on Life Writing. From Genre to Critical Practice*. Toronto, Buffalo, London: University of Toronto Press, 1992. P. 20. Sk. arī Leader Z. (ed.) *On Life-Writing*. Oxford: Oxford University Press, 2015.
- 4 Kadar M. (ed.) *Essays on Life Writing. From Genre to Critical Practice*. P. 162.
- 5 Mitroiu S. (ed.) *Life Writing and Politics of Memory in Eastern Europe*. Palgrave Macmillan, 2015. P. 6.
- 6 Liepa A. Viss, kas ir noticis, ir bijis labi. Anita Liepa — Sandra Meškova: 26.02.2008. [Intervija ar Anitu Liepu] *Humanitāro Zinātņu Vēstnesis*. 2008. 13: 118.
- 7 Liepa A. *Ekshumācija*. Rīga: Liesma, 1990.

- ⁸ Turpat, 474.–475. lpp.
- ⁹ Liepa A. *Kumeļa gadi*. Daugavpils, 1993. 6. lpp.
- ¹⁰ Turpat, 7. lpp.
- ¹¹ Liepa A. Skaida dzīves atvarā. *11 dažādi spalvasbrāļi*. Rīga: Likteņstāsti, 2000. 171. lpp.; Liepa A. *Noklusētās lappuses*. Rīga: Elpa, 2004. 25. lpp.; Virtuālā izstāde Rakstniece Anita Liepa. Latgales Centrālā bibliotēka. Sk. internetā (2017.08.05.) <http://www.lcb.lv/anitaliepa/>
- ¹² Liepa A. *Ekshumācija*. Rīga: Liesma, 1990. 369. lpp.
- ¹³ Turpat, 411. lpp.
- ¹⁴ Turpat, 373. lpp.
- ¹⁵ Turpat, 410. lpp.
- ¹⁶ Smith S., Watson J. *Reading Autobiography: A Guide for Interpreting Life Narratives*. E-book edition. Minneapolis, London: University of Minnesota Press, 2001. 899 pp.
- ¹⁷ Meškova S. Paratextual Features of Constructing Autobiographical Modality in Latvian Women's Autobiographical Writing of the 1990s. *Žmogus ir žodis*. 2008. I: 66–71; Meškova S. Parateksta pragmatika Anitas Liepas prozā. Grām.: *Literatūra un kultūra: process, mijiedarbība, problēmas. Robeža un diaspora literatūrā un kultūrā (II)*. *Zinātnisko rakstu krājums XVII*. Daugavpils: Daugavpils Universitātes akadēmiskais apgāds "Saule". 115.–128. lpp.
- ¹⁸ Liepa A. *Kumeļa gadi*. 3. lpp.
- ¹⁹ Liepa A. *Vēju varā. Ziemeļvējš*. Rīga: "Lauku Avīzes" izdevniecība, 2007. 202. lpp.
- ²⁰ Liepa A. *Kumeļa gadi*. 39. lpp.
- ²¹ Turpat, 160. lpp.
- ²² Smith S., Watson J. *Reading Autobiography: A Guide for Interpreting Life Narratives*. 905 pp.
- ²³ Liepa A. *Saulesmāsa*. Rīga: Karogs, 1994. 8. lpp.
- ²⁴ Turpat.
- ²⁵ Turpat, 112. lpp.
- ²⁶ Turpat, 121. lpp.

Par autori

Dr. philol. **Sandra Meškova**, grāds literatūrzinātnē, literatūras teorijas apakšnozarē. Strādā Daugavpils Universitātē, asociētā profesore. Pētnieciskās intereses saistās ar autobiogrāfijas, dzimtes studiju, psihoanalīzes, salīdzināmās literatūrzinātnes jomām ziemeļamerikāņu, britu un latviešu literatūras kontekstā. Monogrāfiju "Subjekts un teksts" (2009) un "Anita Liepa: dzīves raksti" (2017) autore.

About the Author

Sandra Meškova, *Dr. philol.* in literary science, subbranch of literary theory. Associated professor of Daugavpils University. Research interests: the spheres of autobiography, gender studies, psychoanalysis, comparative literary science in the context of North American, British, and Latvian literature. Author of monographs *Subject and Text* (2009) and *Anita Liepa: Writing of Life* (2017).

PECULIARITIES OF MEMORY NARRATIVE IN ANITA LIEPA'S WRITINGS

Sandra Meškova

sandra.meskova@gmail.com

Summary

Key words: *Anita Liepa, documentary prose, memory narrative, diary, photography*

The present paper regards the peculiarities of memory narrative in Latvian writer Anita Liepa's (born 1928) works. A. Liepa's writing is considered in the theoretically methodological framework of life writing that foregrounds lifestory as the major element of life writing. Lifestory in A. Liepa's works functions as the central thematic motif as well as the conceptual and compositional model both in her documentary works and fiction. Depicting characters' lifestories in her writing, A. Liepa strives to express the empirical, emotional, moral, and spiritual aspects of human experience in a united meaningful totality based on memory narrative.

A. Liepa is a contemporary Latvian prose writer whose work is closely related to the time of the national awakening and the post-Soviet period in Latvia in the late 20th and early 21st century. Her first significant book edition — documentary novel *Ekshumācija* (Exhumation, 1990) received a wide public acclaim due to the fact that it was one of the first texts documenting the repressions of the Soviet regime against Latvian army officers in the camp of Litene in June 1941. The depiction of the events of the Second World War in the novel radically differed from the ideologically accepted version in the Soviet version of 20th-century history and introduced previously silenced topics of mass deportations to Siberia, deportees' life in camps, actions of repressive power bodies in the Soviet Latvia. The novel provides an extended history of the Sondors family throughout the twentieth century exemplifying the historical dramas and tragedies in the lives of Latvian people. *Ekshumācija* was followed by other documentary and autobiographical works — novel of memories *Kumeļa gadi* (Colt Years, 1993), *Vēstules no vērmeļu zemes* (Letters from the Land of Vermin, 2000), documentary novel *Noklusētās lappuses* (Silenced Pages, 2004), *Dāvana jeb Flensburgas noskaņas* (Present or Reflections of Flensburg, 2013), and *Atbrīvošanās. Atmodas līkloči Daugavpilī* (Liberation. Zigzags of Awakening in Daugavpils, 2013). Another tradition in A. Liepa's writing is represented by fiction — stories and novels as well as plays and sketches: collection of stories *Krusta dancis: stāsti un humoreskas* (Cross Dance, 1982), stories *Kā niedre būsī. Vecjuru saimniece: stāsti* (Like a Reed You Will Be. The Mistress of Vecjuri, 1990), novels *Lietuvēnu laiks* (The Time of Incubi, 1993), *Saulesmāsa* (Sun Sister, 1994), *Vējgāze* (Windstorm, 1996), and others.

Memory narrative in A. Liepa's prose is manifold depending on the specificity of genre as well as thematic and conceptual dominants of the particular work. The present paper produces the analysis of the application of family members' memory recordings, diary entries, and photographs in the construction of memory narrative in A. Liepa's documentary novel *Ekshumācija*, memory novel *Kumeļa gadi*, and the novel *Saulesmāsa*.